

EMILIO LLEDÓ, FILÒSOF

Per FAUST RIPOLL / Fotos: JOSÉ NISTAL

"Hem de lluitar per l'educació pública"

Emilio Lledó (Sevilla, 1927), historiador de la filosofia, assagista, alça la veu en aquesta entrevista contra una sèrie de valors imperants en la nostra societat. Amb una llarga experiència com a docent, reflexiona, a més, sobre un tema que l'obsessiona: l'educació.

Creu que vivim en una època de crisi de valors?

—No hi ha cap dubte que els homes han de viure amb valors, amb ideals, amb projectes, que superen l'estructura de la *pragmatia* (de l'immediat, de l'utilitari). El fet que hi haja valors, encara que es troben estereotipats, és una prova meravellosa de la força que té l'ideal i la utopia en la vida dels homes. Crec que una de les coses més tristes és dir a una persona que proposa qualsevol cosa que no siga la *pragmatia* immediata que és un idealista o que és un utòpic, quan les grans realitzacions dels homes, el motiu pel qual paga la pena que existesca el que diem l'ésser humà, és aquest punt d'idealisme i d'utopia que habita en els comportaments de molts homes i, si vols, de moltes societats i de moltes estructures col·lectives. El que és utòpic, el que, segons l'etimologia, no té lloc, el que no té espai de desenvolupament humà ni perspectiva en cap horitzó, és la ideologia del pragmatisme.

—De tota manera, sembla que el concepte de la cosa pública, juntament amb el valor de la solidaritat, es troba desvaloritzat i en retirada enfront de l'empenta de teories liberalitzadores i individualistes.

—Jo he viscut molts anys en règims no precisament comunistes, ni tan sols socialistes, com l'Alemanya d'Adenauer, de jove, durant deu anys, i ara al Berlín d'abans i de després del mur, i una de les moltes coses que he après allí és la idea de la cosa pública. Berlín és una ciutat que t'expandeix, el car-

rer és un espai que et perllonga. A Alemanya és quasi impossible no sols privatitzar, sinó la utilització dels espais públics per a interessos particulars, com ha passat, per exemple, a la Costa Brava, que l'han destrossada en gran part, i no sols per culpa de governs i alcaldes franquistes, sinó també posteriorment. Aquesta idea de la cosa pública, del funciona-

ment dels serveis públics, amb el meravellós carril-bici per on van els estudiants, els professors, les iaies amb el nét a la cistelleta al darrere, crea una idea de comunitat i tu te'n sents partícep. I això és un dels valors fonamentals de la democràcia pel qual hem de lluitar, juntament amb l'educació.

—Però també volen privatitzar l'educació, almenys, potenciar l'escola privada en detriment de la pública.

—Tornant al cas d'Alemanya, més del 90% de l'ensenyament secundari —i no diguem la Universitat— és públic. A Berlín quasi no hi ha instituts privats, i els que hi ha no poden competir amb els instituts públics. És cert que vaig sentir dir a la senyora ministra d'Educació que subvencionarà els col·legis privats, però el que s'ha de fer és revisar a fons l'ensenyament públic, perquè la idea de

la cosa pública és la idea de la solidaritat.

—Però el problema és que el discurs dominant educa en la competitivitat, no en la solidaritat

—Sobre aquest tema recorde un text meravellos de Walter Benjamin, que diu: "La misteriosa tirania de la idea de professió és la més profunda de les falsificacions. La qüestió més terrible és que totes

"La marginació dels estudis clàssics i d'humanitats en general es dona a causa d'aquesta obsessió pragmàtica que diu que no serveixen per a res. Doncs serveixen per crear individus."

JOSÉ NISTAL

aquestes idees [les idees pragmàtiques] arriben al centre de la vida creadora i l'aniquilen. Des que la vida dels estudiants està sotmesa a la idea d'utilitat i de professió, aquesta idea exclou la ciència". A mi em sembla un text meravellós que s'uneix a tota la ideologia de Wilhelm Humbolt, quan el 1810 crea la Universitat de Berlín i diu que tots els estudiants han d'estar una mica fora de la societat. Fixem-nos en aquesta idea actual que diu que la Universitat ha de participar i implicar-se en els interessos de la comunitat. Humbolt diu que això és fals, perquè aleshores ve la idea d'utilitat, dels falsos valors que la societat demana que accepten els seus plançons. És molt més fecund, diu Humbolt, que l'individu estiga sol en una època important de la seua formació per tal de no contagiarse de certs valors negatius o pragmàtics que pogueren haver-hi en aquella societat. Després ja hi podrà incidir, criticar-la, fecundar-la. Però la idea és mantenir-lo en un espai on, efectivament, s'enamore del saber i del coneixement. I això hauria de ser viu actualment per tal de crear valors vertaders, o siga, una cultura moral.

—Vostè s'ha manifestat contra la reforma del sistema educatiu, perquè margina els estudis clàssics i d'humanitats. És un triomf més del pragmatisme?

—Per descomptat. La marginació dels estudis clàssics i d'humanitats en general es dona a causa d'aquesta obsessió pragmàtica que diu que no serveixen per a res. Doncs serveixen per a crear individus. La sintaxis grega o llatina són instruments mentals meravellosos que desenvolupen la intel·ligència, i si a més aproximem els estudiants cap a aquest món tan creatiu, és útil per a qualsevol altre tipus d'estudis que s'hagen de fer posteriorment. A més, es dona la paradoxa que a Espanya hi ha hagut un planter de filòlegs clàssics i de gent dedicada a la cultura clàssica de primera categoria internacional, cosa que no podem dir d'altres especialitats més pragmàtiques. No perdre el fil d'aquesta tradició és prioritari per a la nostra cultura, perquè l'alternativa és la cultura de la barroeria, de la immediatesa, de crear petits experts des d'un principi. Les especialitzacions han de venir més tard.

—Quina seria per a vostè la missió de l'educació?

—L'educació, més que transmetre continguts, cal que transmeta amor cap la matèria que s'ensenya. La vida intel·lectual és una transmissió amorosa. Aquesta proclivitat cap als altres, aquest enllaçar els alumnes en els interessos comuns que ens apassionen i adreçar-los cap a un saber és una de les missions fonamentals del mestre. Circula paral·lelament a la curiositat que tenim. Cal acompanyar amorosa-

ment —estimulativament— aquest desig de l'home, ja que la curiositat es troba dins de la nostra naturalesa. La natura ens fa curiosos, oberts, creatius; prova d'això són els xiquets, que pregunten incansablement, i la curiositat i capacitat imaginativa dels quals destruïm moltes vegades amb les nostres "programacions" suposadament pedagògiques.

—Considera que el sistema educatiu, amb la parcel·lació en assignatures, és un obstacle per a una bona formació?

—Sí, en efecte. Dels alemanys, en diuen que són caps quadrats —i és veritat que són gent organitzada— però crec que els veritables caps quadrats som nosaltres: no he vist mai més llibertat, més creativitat, més *anticapquadradisme* que als seminaris de filosofia i filologia on he participat a Alemanya. Per això es crea ciència; ja que aquesta es crea amb espurna, amb imaginació. Caps quadrats som nosaltres, que des que naixem ens porten a una escola on ens hem d'examinar al juny, al setembre, al desembre... on ens donen uns apunts d'un professor, un llibre de text que hem d'aprendre... Aquest tipus d'ensenyament no pertany al món del saber, ni al de la ciència ni al de la cultura; ni tampoc al de la llibertat intel·lectual.

—Crec que les imatges, per la seua força, poden acabar aniquilant la reflexió i el pensament?

—Efectivament una de les característiques del món actual és la irrupció de les imatges, de realitats trivials, planes, sense sentit. Ens anem acostumant a veure sense sentir, sense oïr, a veure-ho tot superficialment. Convivint amb l'horror continu, no solament amb el de les guerres i el de la violència, sinó també el que inventen uns senyors que fan uns pel·lícules monstruoses. Els ulls humans

no han tingut mai l'oportunitat de veure tanta crueltat. No sé quin percentatge som capaços d'assumir-ne, però crec que estem superant la mesura. I com que no en podem veure tanta com ens en donen, ho deixem relliscar. Això ens va insensibilitzant, ens va buidant, perquè si haguérem de sofrir realment amb tot el que veiem i amb tot el que passa, ens morírem.

—Com podem combatre aquest món de buidesa?

—Alimentant les imatges amb les paraules, perquè la vertadera aportació de l'home no és la tècnica, per molt útil que siga, sinó el llenguatge. Aristòtil ens dona una meravellosa definició de l'home quan diu que és l'animal que té *logos*, que parla, però no només quan es refereix al món tot assenyalant les coses. Hi ha un moment en la cultura europea que s'obredient "Canta, Oh Musa, la còlera d'Aquil·les", i allí no hi ha ni còlera, ni Aquil·les, ni Musa, ni canta ningú. En aquell moment irromp la literatura, el llenguatge-

"Els ulls humans mai no han tingut l'oportunitat de veure tanta crueltat. I com que no podem assumir-ne tanta com ens en donen, ho deixem relliscar. Això ens va insensibilitzant, ens va buidant."

ge que no assenyala les coses sinó que s'assenyala a si mateix, als valors que emet ell mateix. Aleshores allí apareix una explosió d'experiències, de sentiments, de desitjos dels homes, d'èxits, de frustracions, de fracassos, que es diu literatura, filosofia, història... Això és una experiència tan gran, un tresor tan immens que està a milers de biblioteques de tot el món, que no ens adonem del que significa, que entra a través dels ulls i d'aquell acte silenciós i individual de la lectura, però que no ens tanca en nosaltres mateixos, sinó que ens porta i ens arrossega cap a altres mons.

—Fins a quin punt la realitat virtual no és una recepció falsejada de la realitat, que ens allunya encara més del veritable coneixement?

—La realitat no és més que la realitat. L'home és un ser real que envellaix realment, es fa malalt realment, es mor realment. Hi ha una contradicció en el terme virtual, perquè la *virtus* era la força i el poder. Perdre de vista la realitat, la *fisis*, això sí que és una utopia, és deshumanitzar-nos, és perdre "l'energia", l'activitat, que crea la vida.

—Les autopistes de la informació són un mitjà per proporcionar-nos coneixement?

—Les autopistes són una canalització d'un tipus determinat d'informació. Suppose que això és útil, però és una trivialització de la informació. El tipus d'informació que donen pot ser un tipus d'informació per al no-res, que no tinga el més mínim valor. A més, pense que el saber s'ensenya bé de boca en boca, directament, o bé a través del silenci creador de la lectura, en la reflexió sobre l'espill interior del nostre propi llenguatge.

—Avui hom parla de telèpolis, de teletreball, etc. Acabarem parlant de teleciutadans, de teledemocràcia?

—Tal volta ja ens trobem en una teledemocràcia, ja que estem començant a oblidar aquestes coses substancials del llenguatge, de la solidaritat, de la

—Hem de tenir por del Gran Germà d'Orwell?

—Avui el Gran Germà el tenim interioritzat i, a més, no ens reprimeix, sinó que ens dóna el que volem, i el que volem és la buidor i l'estupidesa. Ja no hem de témer el que planteja *Fahrenheit 451*: que desapareguen els llibres perquè no es pot llegir, sinó que ara perdrem el gust per la lectura. En aquest sentit, nosaltres portem dins el foc destructor.

una malversació. El racionalisme ens ha permès mantenir-nos en l'ambigüitat de l'existència, ser homes, ser elements en el temps i del temps. Ens permet escollir, analitzar, entendre, criticar. Un dels conceptes més interessants de l'ètica aristotèlica és la *proairesis*, l'elecció. Tu elegeixes perquè el món se't presenta com a possibilitat i perquè ets lliure. Si el món se't presentara com a realitat tancada, no podries ni moure't. Com que es presenta com a possibilitat, tu ets un subjecte del món, i un subjecte que tria. Des d'aquest moment, estàs sotmès a les condicions d'ambigüitat amb què el món se t'ofereix, però al mateix temps això t'estimula i et permet que utilitzes aquesta capacitat d'entendre —la raó—, selectivament, electivament, ambigüament —en el millor sentit de la paraula—, per traçar el teu camí. Per això la idea de mètode (que vol dir estar en el camí) és tan suggestiva.

participació, de donar-se a l'altre. Nosaltres som cos, *fisis*. Hi ha una natura que hem de defensar per damunt de tot i que és pròxima, que no és *tele*; no som *telehomes*, ni *telecors*, i el calor de la natura no es troba a través de les virtualitats de cap classe sinó en contacte amb el món que ens envolta que és com nosaltres, i que cal cuidar com espai comú i públic. D'això no ens podem escapar. El lent reconeixement que som homes i estem lligats a les condicions de la temporalitat, de l'ambigüitat i de la finitud, està sotmès al reconeixement de la corporeïtat.

—Canviant de tema, alguns sectors imputen al pensament occidental que és massa racionalista; fins i tot l'acusen d'haver estat la causa d'alguns dels grans desastres de la història del nostre segle. Des de quin tipus de raó, per tant, creu vostè que es pot pensar avui el món?

—Depèn del que entenem per racionalisme, si l'entendem només com a racionalitat pràctica —tal i com Habermas i Appel ho han denunciat—, és

JOSÉ NISTAL

